

السنة الحادية عشر

● آیه شریفه ۱۴۳

﴿ تناسب: ﴾

﴿ استجابت دعای حضرات ابراهیم(ع) و اسماعیل(ع) ﴾

﴿ نظرات: ﴾

﴿ عدم ارتباط: جدید و استینافی بودن موضوع

﴿ مرتبط: ﴾

﴿ نسبت شهود و وسطیت با «یهدی من...» ﴾

﴿ فضیلت شهادت در کنار فضیلت هدایت

﴿ هماهنگی وسطیت کعبه و مسلمین

﴿ تغییر قبله مقدمه مقام شهادت

«کذلک»: اشاره به دور، تشبیه

«امه وسطا»:

مفهوم وسط:

وقوع بین دو چیز:

عام: مادی و غیرمادی، متصل و منفصل

غالبا دو طرف آن معتدل هستند

احاطه چیزی توسط چیزی دیگر

پهنه یک چیز

کاربرد وسط برای مذکر و مونث

دارای معانی عدل، خیر، عالی، زیبا..

« اقتضای وسطیت: نظارت، شهادت، هدایت

« مصداق:

« محتمل:

« اعلی: حضرت رسول صلوات الله علیه و آله

« عالی: مومنان شاهد

« ادنی: توده امت اسلامی

« مدلول: برخی مومنان:

« نارضایتی خداوند از برخی مومنان

« اطلاق امت:

« جمیع امت

« گروه خاص

﴿ مدلول وسط:

﴿ ناصحیح: بین یهود و نصاری:

﴿ ذکر جداگانه حضرت

﴿ بداهت شهادت رسل بر امم

﴿ امکان وجود وسط در هر امت

﴿ صحیح:

﴿ بین دنیا و رهبانیت:

﴿ خلاف شواهد خارجی

﴿ خلاف شواهد داخلی

﴿ بین غلو و قتل رسل: ﴾

﴿ خلاف سیاق و سباق

﴿ وجود طاغی در امه اسلام

﴿ افراط و تفریط در امه اسلام

﴿ بین شرق و غرب: ﴾

﴿ عدم دلالت آیه بر آن

﴿ نماز مسلمین به شرق و غرب

﴿ اصح: مقام شهادت مخصوص مومنان خاص

« چرایی اهل بیت(ع):

« روایات: نحن الامه الوسطی و نحن شهداء الله علی خلقه

و حججه فی ارضه... نحن الشهداء علی الناس...

الینا یرجع الغالی و بنا یلحق المقصر.

« عدم پذیرش مطلق شهادت مردم

« عدم دلالت اطلاق عبارت بر عمومیت

« نکته: دلالت خیر الامور اوسطها:

« نسبی نه نفسی

« در امور دارای افراط و تفریط

« عدم دلالت در امور علمی، معنوی...

«شهداء»:

مفهوم: حضور، آگاهی، شهادت بر اعمال مرد

ظرف شهادت:

تحمل: دنیا

اداء: عقبی

عدم انحصار در انبیاء و ائمه علیهم السلام:

توبه ۱۰۵

تکاثر ۵-۶

مطففین ۱۸-۲۱

راه نیل به مقام شهادت: پیروی از حنیفیت

﴿ مصادیق شهود:

﴿ خداوند:

﴿ نکته: اتقوا معاصی الله فی الخلوات...

﴿ نکته: معنای عالم الغیب و الشهاده

﴿ ملائک و ماموران الهی

﴿ انبیاء علیهم السلام

﴿ ائمه علیهم السلام

﴿ اعضاء و جوارح انسان

﴿ تلقی حجیت اجماع امه:

- ﴿ عدم وجود لازمه وسطیت در مردم
- ﴿ ذکر شهادت در کنار شهادت حضرت(ص)
- ﴿ اقتضای شهادت در محضر خداوند
- ﴿ عدم حجیت اجماع بدون معصوم

﴿ شبهه: عمومیت دلالت ۱۹ حدید:

- ﴿ اطلاق آیه و دلالت بر همه امم
- ﴿ عند ربهم: محتاج ایمان باطنی

«الرسول»:

« مفهوم: فرستادن کسی یا چیزی برای پیام یا کاری
« متعلق ارسال:

« فرستادن ملائک

« بعثت انبیاء

« تسخیر حیوانات و پدیده های طبیعی

« رها کردن شیاطین

« کاربرد عام رسول: مفرد، جمع، مذکر، مونث...

« مدلول در این آیه: رسول مکرم اسلام(ص)

« استعمال رسول به جای ضمیر: تاکید بر اهمیت

﴿ جعلنا القبلة:﴾

﴿ و: عطف

﴿ سختی تغییر قبله:

﴿ مسلمانان

﴿ اهل کتاب

﴿ مشرکان

« مزیت‌های کعبه:

- « اولین معبد بنا شده برای عبادت عموم مردم
- « حجرالاسود: یادآور احجار کریمه بهشت
- « استلام حجرالاسود: تمثیل بیعت با خداوند
- « مهندسی و معماری: با دستور خدا و عمل انبیاء
- « ساخت: همراه با ذکر و نیایش الهی (تقبل منا)
- « بیت عتیق: محور حریت و مدرس آزادگی
- « محاذی بیت مربع معمور فرشتگان در عرش
- « قرار گرفتن جغرافیایی کعبه در ام القرى

« دلیل عدم جعل اولیه کعبه:

- « عدم تشدید تعصب مشرکان بت پرست
- « ایجاد حس الفت و جذب برخی اهل کتاب
- « آزمایش الهی و سنجش تعبد: وجه اولی

« شبهات مطروحه:

- « چرایی عدم تعیین اولیه کعبه به عنوان قبله
- « چرایی تغییر از بیت المقدس محترم نزد رسل
- « تعصب در تغییر پس از قدرت یابی حضرت(ص)
- « تغییر قبله پس از ناامیدی از ایمان اهل کتاب

﴿لنعلم﴾:

﴿ل﴾: اینجا: تعلیل، «لکبیره»: تاکید، «لیضیع»: انکار

﴿آزمون: سنت الهی در عین علم مطلق الهی

﴿ریشه آزمون:

﴿تحقق علم اسباب و انبیاء

﴿لیحصل المعلوم موجوداً

﴿لنعاملکم معامله المختبر

﴿جمع قدیم و حادث

﴿مشهود و مرئی شدن معلوم

﴿دلالت بر علم فعلی نه علم ذاتی

«ینقلب علی...»:

مفهوم قلب:

- خالص ترین و شریف ترین بخش هر چیز
- دگرگونی چیزی از صورتی به صورت دیگر
- تحول و دگرگونی مطلق نه نوع خاص
- کاربرد و مشتقات: مکانی، زمانی، سیاسی، فکری و روحی
- «عقبیه»:

- مفهوم: پاشنه پا
- ریشه: عَقوب: در پی چیزی به طور پیوسته آمدن
- کاربرد: عاقبت، پایان کار
- مثنای عَقَب (حذف نون در اضافه)
- چرایی تشبیه: چرخش کامل انسان بر دو پاشنه
- مدلول: تمیز حق از باطل

«إِنْ كَانَتْ...»:

«إِنْ»: مخفف إِنْ: دلالت بر تاکید
«دلیل بزرگی: مخالفت با متعصبان متحجر»

«لِضِيَعِ إِيْمَانِكُمْ»:

«مفهوم ضیاع: محو صورت و نظم شی
«عدم اضاعه عمل مومن توسط خداوند
«دلیل عدم اضاعه: عدم موضوعیت جهت
«استعمال ایمان به جای صلاه: محوریت نماز»

«لرئوف رحیم»:

مفهوم رأفت: رقت، اشد رحمت

تفاوت:

رأفت: مخصوص شخص بیچاره

رحمت: عام و مطلق

صفات مشترک بین خدا و رسول

مدلول: اتباع از اوامر الهی مثل قبله

● آیه شریفه ۱۴۴

﴿ تناسب: ﴾

﴿ تشریع فراز آغازشده از «سیقول السفهاء» ﴾

﴿ رأفت خاص به حضرت(ص) پس از رأفت عام

﴿ «قد نری...»: ﴾

﴿ «قد»: تحقیقیه

﴿ «نری»: مضارع: استمرار و چرخاندن نگاه

﴿ ریشه «تقلب وجهک»: ﴾

﴿ اخبار غیبی و وعده گذشته

﴿ علاقه حضرت به استقلال قبله

«فلنولينك...»:

«نولينك»: موّلّی: خداوند، موّلّی: حضرت

رضایت حضرت از قبله:

وقوف بر صراط مستقیم

عدم سنگینی امر بر ایشان

«ترضئها»: عدم کراهت یا عدم هوی

توجه خداوند به حضرت:

در دنیا: با تغییر قبله

در عقبی: با شفاعت

﴿ «فول وجهک...»: »

﴿ «فول»: »

﴿ دو خرق عادت برای حضرت و موضوع قبله

﴿ وجوه اعجاز:

﴿ فاصله مکه و مدینه

﴿ فقدان علامات تشخیص نجومی

﴿ فقدان ابزارهای تشخیص نجومی

﴿ «وجهک»: »

﴿ مفهوم: صورت، کل بدن

﴿ مدلول: نفس حضرت، تمام جسم

:

«شطر المسجد...»:

«شطر»: بعض. نقد:

« چرا کعبه یا اسامی دیگر را نگفت؟

« روایات دال بر مصادیق قبله. نقد:

« خطاب خدا در مدینه

« محوریت کعبه، نه مکه

« فرق استقبال و قبله

«المسجد»: اسم مکان از سجود

«الحرام»:

« مفهوم: گزاره دارای حریم و احترام

« صفت حرام از باب تغلیب حرمت کعبه

« چرایی ذکر مسجدالحرام، نه کعبه

﴿ تکمله:

﴿ محوریت اصل کعبه، نه شکل و ...

﴿ در جاهلیت:

﴿ کعبه: بیت حرام

﴿ محدوده مکه: حرم

﴿ وجه اتصاف مسجد به حرام: کعبه

﴿ «حیث ما...»:

﴿ عمومیت حکم نسبت به همه مومنان

﴿ انواع دستورات قرآن به حضرت(ص)

﴿ ادعای نسخ:

﴿ بقره ۱۴۳. نقد:

﴿ قبله قبلی سنت است

﴿ بقره ۱۱۵. نقد:

﴿ تفاوت موضوع دو آیه

﴿ تقدم نزول ۱۴۴ بر ۱۱۵

«و ما الله...»:

«مدلول: تهدید علمای اهل کتاب

«ریشه تهدید: «لیعلمون انه...»

«تفاوت:

«علم خداوند

«عدم غفلت خداوند

● آیه شریفه ۱۴۵

﴿ تناسب: ﴾

﴿ روند عملکرد اهل کتاب و ریشه آن ﴾

﴿ تکمیل ذیل آیه قبل: مخالفت عالمانه، عدم هدایت

﴿ «لئن اتیت الذین...»: ﴾

﴿ انواع جهل: علمی، عملی

﴿ «الذین اوتوا الكتاب»: اسم به جای ضمیر

﴿ «بكل آیه»: بلا اثر به خاطر جهل عملی

﴿ عدم شمول آیه نسبت به همه اهل کتاب

﴿ قبلتک ﴾:

﴿ اهمیت قبله:

﴿ اسامی مسلمین: اهل قبله

﴿ عظمت تغییر آن در قرآن

﴿ جایگاه قبله در صحت نماز

﴿ اسناد قبله به حضرت:

﴿ انتظار پیشین حضرت

﴿ اثر قرب فرایض و نوافل

﴿ ما أنت... ﴾:

﴿ مدلول: اخبار، انشاء

﴿ یکسانی واکنش حضرت به مشرکان و اهل کتاب

﴿ نتیجه آیه:

﴿ ابدی شدن کعبه به عنوان قبله

﴿ نفی امید اهل کتاب در بازگشت قبله

﴿ اتمام مداهنه و حرکت بین حق و باطل

﴿ «قبلتهم»: مفرد:

﴿ بی ارزشی امر باطل

﴿ نماز حضرت عیسی(ع) به بیت المقدس

«و ما بعضهم...»:

«قبله دو گروه:

«یهود: غرب بیت المقدس

«نصاری: شرق هر مکان

«ریشه: تعصب هر گروه نسبت به خود

«برخورد اسلام:

«پذیرش اصل تورات و انجیل

«احتجاج به آن در بحث با اهل کتاب

«لئن اتبعت...»:

«خطاب آیه: عام، خاص

«عملکرد اهل کتاب و واکنش حضرت(ص)

«جاءک من العلم»: برملاشدن بطلان اهل کتاب

«خطر و اثر لغزش عالم: ظلم، بی پناهی

«مدلول تقابل «حق» و «اهواء»: نفی سکولاریسم

«نسبت تهدید الهی و عصمت حضرت:

«نسبت معصوم و گناه

«شرطیه بودن تهدید

«عمومیت تشریع الهی

«لا موثر فی الوجود الا الله

● آیه شریفه ۱۴۶

﴿ تناسب: ﴾

﴿ بیان ریشه علم اهل کتاب

﴿ حجیت علم اهل کتاب

﴿ معترضه بودن آیات ۱۴۶ و ۱۴۷

﴿ «اتیناهم...»: ﴾

﴿ بیان «الذین...» به جای ضمیر: تعلیل

﴿ تفاوت: ﴾

﴿ «اوتوا الكتاب» آیه ۱۴۵

﴿ «اتیناهم الكتاب» آیه ۱۴۶

«یعرفونه...»:

- « دلیل التفات از خطاب به غیب: بیان فضیلت حضرت
- « مفهوم معرفت: شناخت ناشی از تدبر در آثار شی
- « تفاوت علم و معرفت: عمق آگاهی، متعلق آگاهی
- « مرجع «ه»: حضرت (ص): مقیس^۲ علیه، سیاق آیات
- « دلیل اشاره به «ابنائهم» و عدم ذکر بناتهم
- « ریشه شدت معرفت اهل کتاب به حضرت (ص)
- « نمونه شناخت حضرت (ص): عبدالله بن سلام
- « نکته: عدم کفایت علم و معرفت برای فلاح

«لیکتمون...»:

مفهوم: هر نوع اخفاء و پوشاندن

وضوح تغییر قبله:

گزارش آن در کتب اهل کتاب

بشارت نبوت حضرت(ص)

ریشه کتمان: حب دنیا (متناسب با شرایط)

دلالت روایات: علم اهل کتاب حتی به ولایت

عدم فراگیری حکم کتمان(فریقا)

عذاب کتمان: لعن الهی و لاعنین

● آیه شریفه ۱۴۷

﴿ تناسب: ﴾

﴿ رد کتمان و تثبیت نبوت و آثار آن ﴾

﴿ رفع نگرانی حضرت در هدایت جامعه ﴾

﴿ «الحق من...»: ﴾

﴿ نسبت خداوند و حق: متقابل و متلازم ﴾

﴿ اثر حقانیت خداوند: عدم ورود شک و تردید ﴾

﴿ راز تعبیر از علم به حق: ماهیت علم حضرت(ص) ﴾

«فلا تکونن...»:

ممتری: اسم فاعل از «مری»

مراتب تحذیر:

شک نکن

شاک نباش

از شاکین نباش

انواع شک و نفی آن:

خواص: سالبه به انتفاء موضوع

عوام: سالبه به انتفاء محمول

● آیه شریفه ۱۴۸

﴿ تناسب: ﴾

﴿ تایید استقبال قبله و رد ادعای منکران

﴿ عطف بر «لئن اتیت...» و «الذین اتیناهم...»

﴿ ابراز تکوینی نبودن قبله و ارتباط آن با آیین

﴿ «لکل وجهه...»:

﴿ وجهه:

﴿ مفهوم: ریشه، مدلول

﴿ ساختار: جمع «و» و «ه»، ظرف مکان

﴿ وجه الله: فیض گسترده الهی

﴿ مرجع «هو»:

﴿ خداوند: اولی (موید: فلنولینک)

﴿ کل:

﴿ مدلول: هر امتی دارای جهت خاص

﴿ مکمل: تفکیک شرایع امته از یکدیگر

﴿ ضعف این نظر: اقتضای تکرار

﴿ نقش خداوند در سیر بشر:

﴿ اولیه: متمایل سازی به خیر

﴿ ثانویه: ارائه طریق به مختار

﴿ ثالثیه: کمک و تسهیل عام

«فاستبقوا...»:

مفهوم:

سبق: پیشی گرفتن به سوی مقصد

خیرات: جمع خیره: فاصله

انواع استباق: ممدوح، مذموم

اقتضای استباق:

ضرورت حرکت در کنار شناسایی خیر

عدم ایجاد تعارض در استباق در خیر

مصادق استباق در آیه: تغییر قبله

﴿ «یأت بکم...»:

﴿ اصل اتیان: عام و همگانی

﴿ مدلول:

﴿ وعده برای مومن: پاداش اخروی

﴿ وعید برای کافر: عقاب اخروی

﴿ «قدیر»:

﴿ مفهوم: توان انجام اراده

﴿ ضرورت قدرت برای تحقق اتیان

● آیه شریفه ۱۴۹

﴿ تناسب: ﴾

﴿ عطف «من حیث...» به «فولّ وجهک...» ﴾

﴿ تاکید بر قبله: ﴾

﴿ ادامه فتنه انگیزی ها

﴿ محوریت فتنه با اهل علم

﴿ عظمت تغییر قبله

﴿ اثر تاکید بر قبله: ﴾

﴿ دلالت بر همگانی و همیشگی بودن

﴿ عدم اثر سفر و حضر بر قبله

﴿ «حیث خرجت...»: ﴾

﴿ ریشه تکرار موضوع: اهمیت، جلب نظر

﴿ «خرجت»: خروج در مقابل دخول، بقاء، حضر

﴿ «حیث خرجت»: همگانی و همیشگی بودن

﴿ «لکبیره»:

﴿ عظمت قبله در عصر نبوت

﴿ عظمت قبله در سایر اعصار

﴿ تکرار خاص: پنج نوبت نزدیک به هم

« اثر تکرار:

« شمول نسبت به همه حالات مصلی

« تکمیل آیات با هم:

« ۱۴۴: رضای حضرت(ص)

« ۱۴۹: حقانیت رضای حضرت(ص)

« ۱۵۰: عدم تغییر آتی قبله

« محتوای تکرار:

« آگاهی اهل کتاب از حقانیت امر

« شهادت خداوند بر حقانیت امر

« قطع بهانه و احتجاج بیگانگان

«فولّ وجهک»:

«مخاطب: حضرت(ص) در عین عمومیت

«اهمیت قبله: خطاب اختصاصی و عمومی

«انه للحق من ربک»:

«حق بودن: باطل نبودن

«دائمی بودن: گذرا نبودن

«ما الله بغافل عما تعملون»:

«ضرورت عدم غفلت در کنار قدرت

«تعملون: محتوی وعده در عین وعید

«مدلول: تهدید عام

● آیه شریفه ۱۵۰

﴿ تناسب: ﴾

﴿ عطف «فول وجهک...» ۱۵۰ به «فول وجهک...» ۱۴۹ ﴾

﴿ نظر برخی مفسران: ﴾

﴿ ۱۴۲: حاضران در کنار کعبه

﴿ ۱۴۹: حاضران در مکه

﴿ ۱۵۰: مردم خارج مکه

﴿ «من حیث...»: ﴾

﴿ خطاب به حضرت: «خرجت»

﴿ خطاب به مردم: «کنتم»

«لئلا یکون...»:

« مفهوم حجه: وسیله غلبه بر خصم در محاجه

« انواع اعتراض:

« ظاهرا منصفانه

« سفیهانه

« ظالمانه

« انواع معترضان:

« ظاهرا منصف: استدلال را می پذیرد

« ظالم: هیچ گاه از عناد دست نمی کشد

« «الا»: منقطع به معنای «لکن»، به معنای «و»

« طرف واقعی احتجاج: خداوند متعال

«فلا تخشوهم...»:

« خشیت: خوف همراه با تعظیم

« خشیت مومنانه: توحیدی و ناشی از امید مومنانه

«لا تم نعمتی»:

« نعمت: گزاره دارای نرمی و گوارایی

« انواع نعمت: تمامیت علمی، تمامیت عینی

« نوع اتمام: نسبی، نه نفسی

« ثمره تغییر قبله: قطع حجت، اتمام نعمت

« ماهیت نعمت قبله: فردی، اجتماعی

«لعلکم تهتدون»:

«اهداء: خروج از سرگردانی

«مصداق اهداء: قبله جدید

«لعلّ:

«احتمال ناسپاسی برخی

«ذومراتب بودن هدایت

● آیه شریفه ۱۵۱

﴿ تناسب: ﴾

﴿ «کما»: ﴾

﴿ تشبیه بعثت و تغییر قبله

﴿ بعثت: عامل اتمام حجت و نعمت

﴿ وجه شباهت: ﴾

﴿ اتمام حجت و نعمت

﴿ اتمام نعمت در دنیا و آخرت

﴿ رسول و قبله هر دو از شما

﴿ توجه به کعبه و ارسال نبی

﴿ تعلق آیه به آیه بعد و نسبت رسول و عبودیت

«کما ارسلنا...»:

- «ک»: نعمت بودن ارسال حضرت مثل تغییر قبله
- بعثت حضرت: دعای مستجاب حضرت ابراهیم(ع)
- نسبت «فیکم»: در بین شما با «منکم»: از شما
- «رسولاً»: نکره دال بر تعظیم حضرت(ص)
- «منکم»:

- حضرت(ص) بشری چون سایر مردم
- از متن حجاز و جزء مردم آن دیار
- سخن حضرت(ص) به زبان قوم خود
- امین دانستن ایشان توسط مردم

«یتلوا علیکم...»:

«آیه: نشانه بودن کلام الهی از وجود حق

«نا» انتساب آیه به خداوند جهت تثبیت آن

«نسبت تعلیم و تزکیه:

«دو نعمت مجزا و شایسته شکر جدا

«تقدم تعلیم: از باب مقدمه بودن، نه مقدم بودن

«تقدم تزکیه:

«غایت بودن تزکیه

«رفع جهالت عملی قبل از علمی

«انواع تزکیه: بدئی و نهایی

«انواع تعلیم: بدئی و نهایی

«برخی طرق تزکیه: ترک دنیا، دوری از بت...

«یعلمکم الكتاب...»:

مفهوم:

کتاب: مجموع مقررات و قوانین دینی

حکمه: سخن مبرهن حاوی اسرار دین

اهمیت حکمه: خیر کثیر

انواع حکمه:

نظری: براهین توحیدی

عملی: پندهای اخلاقی

﴿ يعلمکم ما... ﴾:

﴿ مفهوم: علم غیر قابل دسترس عقل

﴿ برخی مصادیق: اسماء الهی، مبدأ، معاد...

﴿ شبهه کفایت عقل و عدم نیاز به وحی

﴿ نسبت:

﴿ عقل: نورافکن ممیّز راه از بیراه

﴿ وحی: راه رساننده انسان به هدف

﴿ روایت: ان لله علی الناس حجتین؛ حجه ظاهره و

حجه باطنه، فاما الظاهره فالرسل و الانبیاء و الائمة

و اما الظاهره فالعقول.

● آیه شریفه ۱۵۲

«تناسب: «ف» عطف. یاد من به خاطر نعمتهای پیش گفته

«فاذکرونی اذکرکم»:

«مفهوم ذکر:

«علم به علم: مقابل غفلت

«بقاء صورت در ذهن: مقابل نسیان

«ابعاد ذکر:

«عقلی: تفکر توحیدی

«قلبی: تسلیم موحدانه

«لسانی: گفتار توحیدی

«عملی: رفتار موحدانه

« دستور عام ذکر: ناظر به نوع وجود خداوند

« کثرت یاد حق:

« فقط ناظر به همین موضوع

« ضرورت وجود اخلاص

« مصادیق ذکر:

« خداوند متعال

« قرآن کریم

« انبیاء الهی

« نسبت عبد و عابد در ذکر:

« مصادیق: وفای به عهد، گشایش

« مدلول: سبحان من هو فی علوه دان

« ظهور معامله عبد و عابد:

« اطاعت، رحمت

« دعا، اجابت

« عبادت، کمک

« مجاهدت، هدایت

« طاعت، نعمت

« دنیا، عقبی

« خلوت، جلوت

« نعمت، نعمت

« اخلاص، خلاص

« ربوبیت، رحمت

« آثار ذکر:

« بصیرت و دشمن شناسی

« دور شدن گناه از ذاکر

« تحقق حاجت مومن ولو بدون سوال

« تپش و آرامش قلبی

« مدلول ذاکریت الهی:

« ذکر دائمی همگان نزد خداوند

« اقتضای پاداش مومن و عقاب کافر

« انواع ذاکریت الهی: عام، خاص

« تفاوت افراد در ذکر:

« تعلق ذکر به نعمت

« تعلق ذکر به ذات الهی

« نسبت نماز و ذکر: ذکر: اثر برجسته نماز

« مانع ذکر: دنیاطلبی

« کیفر غفلت از ذکر:

« نابینایی دل

« محرومیت از رحمت الهی

« وقوع در فشار زندگی

« تکمله: توجه به اذکار مأثوره

«واشکروا لی»:

- «تقدم ذکر بر شکر: تقدم منعم بر نعمت
- «نسبت شکر و ذکر: شکر مصداق ذکر
- «نسبت شکر و حکمه: شکر مظهر حکمت
- «اقتضای شکر: شناخت علمی، کار عملی
- «مدلول شکر در آیه: عدم کفران
- «اثر شکر: بازگشت اثر به شاگرد
- «پاداش شکر:

«پاداش دهنده: خداوند

«میزان: بهتر، ده برابر، هفتصد برابر، خارج از حساب

«نوع پاداش: ازدیاد نعمت

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب
العالمين